

CRISTIAN CANTON FERRER — RAQUEL TOVAR ABAD

Jaume Nunó. Un santjoaní a Amèrica

Fundació Casa Amèrica Catalunya i Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses. Barcelona (2010). 216 pàgines

Si preguntem a una persona mexicana qui va ser l'autor de la música de l'himne de Mèxic ens respondrà sense cap dubte: Jaime Nunó. Si fem la mateixa pregunta a una persona de Sant Joan de les Abadesses, probablement ens digui: Jaume Nunó. Ara bé, la realitat és que pocs catalans saben qui va ser Jaume Nunó; i és que, en general, tant aquí com a Mèxic poques dades es coneixien fins ara sobre aquest músic, més enllà que havia nascut a Sant Joan de les Abadesses, que era l'autor de la música de l'himne nacional mexicà i que havia viscut els seus últims anys als Estats Units d'Amèrica.

Precisament aquest llibre omple el buit sobre el coneixement de la vida del compositor i es converteix en la primera biografia completa sobre Nunó que recull des dels seus primers anys a la baronal vila fins a la seva mort a Amèrica; fins i tot va més enllà, i resumeix les relacions que s'han establert entre la població i institucions santjoanines i mexicanes des de la segona meitat del segle xx. Per aquest motiu, i donat l'interès de l'obra tant a Mèxic com a Catalunya, ha estat editada en català (portada verda) i en castellà (portada vermella).

De fet, el propi llibre és fruit de la col·laboració entre l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses, Casa Amèrica de Catalunya i el Consolat General de Mèxic a Barcelona, que van treballar estretament per impulsar la recerca i edició de l'obra que ens ocupa. A més, aprofitant que el 2010 van finalitzar les obres de rehabilitació del Palmàs, la casa natal de Jaume Nunó, s'hi va instal·lar una exposició permanent sobre el compositor creada a partir de les dades obtingudes amb el treball d'investigació portat a terme.

Els encarregats de realitzar la recerca i escriure el llibre han estat Cristian Canton i Ferrer i Raquel Tovar Abad. Canton és pianista i autor de la biografia sobre el compositor de Roda de Ter Luis G. Jordà, que té en comú amb Nunó que ambdós desenvoluparen la seva carrera musical a Mèxic. Pel que fa a Tovar, va estudiar al Conservatori del Liceu de Barcelona i actualment està elaborant un estudi sobre els compositors catalans que van emigrar a Anglaterra durant el segle XIX.

Per a la recerca de dades i documentació, els autors van realitzar un viatge a Mèxic i Estats Units d'Amèrica entre el desembre de 2009 i el gener de 2010 en

el qual van consultar diverses biblioteques i arxius, cosa que els va permetre realitzar un buidatge de la premsa de l'època i obtenir bibliografia especialitzada i específica. A més, van arribar a conèixer un besnét de Jaume Nunó, que els va donar l'oportunitat d'accedir al fons personal del compositor i poder-ne consultar els documents.

Pel que fa al contingut del llibre, s'ha dividit en quatre parts, que coincideixen a grans trets amb les etapes de la vida de Nunó: els primers anys de vida i de formació musical, el desenvolupament de la carrera musical a Mèxic i als Estats Units, i el redescobriment. La quarta part fa referència al reconeixement de la figura de Nunó a Sant Joan de les Abadesses a partir de la segona meitat del segle XX. Al final del text, hi trobem un catàleg de les obres del compositor.

La primera part, titulada «Antecedents musicals i primers anys», conté una introducció sobre els músics catalans que van triomfar o treballar fora de Catalunya, centrada especialment en l'àmbit dels himnes nacionals. Sorprenen assabentar-se que l'himne d'Argentina o Xile també són obres de compositors catalans. Tot seguit, se centra en els primers anys de vida de Nunó i les primeres lliçons musicals, que va rebre del seu germà Joan, el qual estudiava al monestir de Sant Joan de les Abadesses. En quedar orfe es traslladà a Barcelona, on prosseguí els estudis musicals a l'escolania de la Catedral de Barcelona.

Cap a 1839–1849 va fer una estada a Nàpols per ampliar estudis, i justament d'aquesta època és la seva primera obra conservada: *Trisagi* per a 3 o 4 veus. En retornar d'Itàlia, anà a viure a Sabadell i més tard a Terrassa, ciutats on treballà com a instructor de bandes militars i director d'orquestra. En aquesta darrera ciutat es casà i tingué una filla. Poc després, deixà dona i filla a Catalunya i emprengué un viatge cap a Cuba, on va ser nomenat instructor de la Banda del Regimiento de Infantería de la Reina i a més, impartia classes de piano. De l'etapa cubana cal destacar la tasca d'organització i modernització de les bandes de l'illa amb la introducció dels instruments de vent-metall amb molt d'èxit.

El segon bloc, «Nunó a Amèrica», s'inicia amb el trasllat a Mèxic el 1853 arran de l'encàrrec que va rebre del general mexicà Antonio López de Santa Anna per ser director de totes les bandes i músiques militars. A Mèxic, Nunó va dirigir *Semanario Musical*, una de les primeres revistes musicals editades en aquell país. Tot seguit, el llibre explica el procés del concurs per a la creació de l'himne nacional mexicà; cal destacar que per evitar qualsevol mena de favoritisme per part del general Santa Anna, Nunó va fer escriure la partitura a Narcís Bassols, músic català que també residia a Mèxic.

Poc després de guanyar el concurs, la situació política empitjorà i Nunó decidí abandonar el país i dirigir-se als Estats Units. Des del 1856 fins al 1869 va treballar a Nova York, Boston, l'Havana i Mèxic com a director d'orquestrades de companyies d'òperes europees, a més d'arranjar partitures i fer l'acompanyament al piano en algunes actuacions. Va treballar amb els grans virtuoses europeus com Herz i Thalberg, amb la contralt polonesa Vestvali i amb la companyia de Max Maretzek. Durant aquesta època inicià també la tasca de dirigir societats de cant coral i continuà impartint classes de piano.

Després de quasi quinze anys dirigint, amb gran èxit, orquestrades de companyies d'òpera itinerants Nunó abandonà aquesta activitat pels constants viatges, pels capricis dels cantants, per les relacions tibants amb alguns mànagers i pels baixos salaris. El compositor santjoaní s'instal·là a Buffalo i se centrà en la direcció d'agrupacions corals com la Liedertafel o la Beethoven Musical Society. Les seves classes van esdevenir populars dins l'àmbit musical de Buffalo i alguns dels seus alumnes van arribar a ser cantants famosos. En aquestes classes va conèixer la noia que es convertiria en la seva segona esposa, Kate Cecilia Remington, amb qui tingué tres fills. Durant la dècada de 1870, i possiblement per la nova situació personal, Nunó disminuï la seva activitat musical i se centrà en la família; fins i tot viatjà a Catalunya, on visità la seva filla Dolores, que també havia seguit la carrera musical i decidí marxar als Estats Units amb el seu pare. A partir d'aquest moment, els recitals en família amb Kate C. Remington, Dolores i Jaume Nunó foren freqüents. Nunó fundà també el Nuno Male Chorus i, més tard, el Nuno Ladies Chorus, en els quals ell mateix seleccionava els cantants, i van tenir un gran èxit. En els darrers anys del segle XIX, Nunó centrà l'activitat musical a les ciutats de Nova York i, sobretot, Buffalo, dirigint cors d'esglésies, donant lliçons de cant i organitzant concerts.

La tercera part, titulada «Redescobriment i darrers anys», se centra en els últims anys de la vida de Nunó. En el marc de l'exposició panamericana de 1901 a Buffalo, un periodista mexicà descobrí que l'autor de la música de l'himne nacional vivia en aquella ciutat. Davant la seva sorpresa, i la de tot el país, atès que es creia que havia mort, de seguida s'organitzà una subscripció popular per ajudar econòmicament Nunó, que als seus 77 anys continuava treballant, i fou convidat als actes de les festes de l'aniversari de la independència d'aquell mateix any. En el seu viatge per terres mexicanes, les visites institucionals i regals honorífics foren una constant.

El 1904, coincidint amb el 50è aniversari de l'himne nacional, Nunó viatjà de nou a Mèxic i s'hi estigué un any i mig. Aquest segon viatge no despertà tant d'interès en la premsa com el primer i va dividir la societat mexicana en dos blocs,

a a a

el que veia Nunó com l'encarnació d'un símbol nacional i el que el veia com un mercenari musical, ja que d'una banda havia seguit les ordres del general Santa Anna i en canvi, de l'altra, havia manifestat les seves tendències polítiques de caire liberal.

Jaume Nunó retornà a Buffalo el 1906, on reprengué la seva activitat docent. Poc després, es traslladà a viure amb el seu fill James Francis a Nova York, on va morir el 18 de juliol de 1908. Fou enterrat al cementiri de Buffalo. Ràpidament, la premsa mexicana inicià una campanya perquè les restes del compositor descansessin al costat de les de Francisco González Bocanegra, autor de la lletra de l'himne nacional. El govern mexicà inicià els tràmits per a l'exhumació de les restes però quedaren aturats per la Revolució Mexicana. Finalment, el 1942 es traslladaren les restes de Nunó a la Rotonda de las Personas Ilustres a Mèxic. No obstant això, encara quedava un deute pendent: Nunó, en vida, havia manifestat que encara se li havia de retornar una part dels 690 pesos que li havien costat les còpies del seu himne. Quan el govern mexicà ho va saber, va pagar als seus descendents els 368 pesos que mancaven. Ara sí, Nunó ja podia descansar en pau.

El darrer bloc del llibre, «Reconeixement», se centra en les relacions institucionals, socials i culturals que s'han establert entre Sant Joan de les Abadesses i Mèxic des de 1968, quan el crític d'art d'origen mexicà i establert a Barcelona, Salvador Moreno, va recuperar la seva figura. L'any següent l'Orfeó Català de Mèxic col·locava una placa a la casa natal de Nunó i es construïa la font situada a la plaça Abadessa Emma en honor del compositor. El 1980 tingué lloc l'agermanament amb San Luis Potosí, ciutat on va néixer González Bocanegra. Des de llavors s'han succeït de forma continuada les visites entre autoritats polítiques, la dedicació de carrers i places, la inauguració de monuments i la celebració d'actes culturals. Una de les darreres mostres d'aquestes relacions és la celebració de la Fiesta del Grito a Sant Joan de les Abadesses, festivitat que commemora la independència mexicana.

La darrera part del llibre consisteix en el catàleg d'obres de Nunó. No se sap amb certesa la quantitat de peces que va arribar a compondre, però és possible que fossin més de sis-centes. Malauradament, se'n conserven poques, ja que moltes d'elles no van ser editades o, si ho van ser, tingueren tiratges de pocs exemplars. Pel que fa a les obres realitzades a Catalunya, moltes d'elles es devien conservar en arxius eclesiàstics i municipals i és probable que fossin destruïdes durant la Guerra Civil. El catàleg recull aquelles obres de les quals es conserva la partitura i aquelles que apareixen citades en la premsa de l'època o en llibres especialitzats. També recull les variacions que s'han fet de l'himne abans que la Ley

sobre el Escudo, la Bandera y los Himnos Nacionales de l'any 1984 prohibís alterar-lo ni interpretar-lo amb finalitats no oficials.

Com a conclusió, podem dir que ens trobem davant d'una obra fàcil de llegir, amena, que cobreix els aspectes biogràfics de Jaume Nunó i esdevé un punt de partida per a un posterior estudi en profunditat de l'obra musical. A la vegada, esperem que el redescobriment d'aquest personatge tan interessant serveixi d'estímul per a l'enregistrament de les seves peces musicals, ja que actualment gran part de la seva música segueix essent inèdita. De moment, per a qui vulgui fer un tastet d'una composició pot accedir al web de la pianista Sílvia Navarrete i escoltar part del vals «Adiós a México», que Nunó va compondre en el moment de deixar Mèxic el 1901 després d'haver-hi estat homenatjat (<<http://www.silvianavarrete.com>>).

Àlex Porta i Tallant